

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ»
ІМЕНІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА

Кафедра права, філософії та політології

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ ТА
СОЦІОГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН ІМЕНІ О.М. ЛАЗАРЕВСЬКОГО**

ПОГОДЖЕНО

Протокол № 1 від 25 серпня 2023 р.

Завідувач кафедри
проф. Чорний О.О.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ

Галузь знань – 05 - Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність – 052 – Політологія

Освітній ступінь – бакалавр

Форма навчання – денна/заочна

Форма підсумкового контролю - екзамен

2023 – 2024 навчальний рік

Робоча програма „Історія та теорія парламентаризму” для студентів галузі знань 05 соціальні та поведінкові науки, спеціальність 052 політологія; освітній ступінь бакалавр. – 2023.

Розробник: Голець В.В., доцент кафедри права, філософії та політології,
кандидат історичних наук, доцент
Мова навчання – українська.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри права, філософії та політології Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Протокол №1 від 25 серпня 2023 р.

Завідувач кафедри _____ професор, д.ф.н Олександр ЧОРНИЙ

1. ОПИС ТА ПРЕДМЕТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Обсяг навчальної дисципліни (денна форма)	Обсяг навчальної дисципліни (заочна форма)
Статус навчальної дисципліни: нормативна	Загальна кількість годин: 120	Загальна кількість годин: 120
Рік підготовки: III	Шифр та назва спеціальності: 052 «Політологія» Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки	Шифр та назва спеціальності: 052 «Політологія» Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
Семестри: 6	Лекції <i>теоретична підготовка</i> : 20	Лекції (<i>теоретична підготовка</i>): 10
Кількість кредитів ECTS: 4	Практичні: 16	Практичні: 4
	Самостійна робота: 84	Самостійна робота: 106
	Вид контролю: екзамен	Вид контролю: екзамен

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення навчальної дисципліни «Історія та теорія парламентаризму» є одержання студентами-політологами ННІ Історії та соціогуманітарних дисциплін імені О.М. Лазаревського, які здобувають освітній ступінь «Бакалавр», поглиблених теоретичних та практичних знань, умінь та навичок за політологічною спеціалізацією, загальних засад методології наукової та професійної діяльності у сфері організації вищих органів публічної влади в Україні, а також інших компетентностей, достатніх для ефективного виконання завдань інноваційного характеру бакалаврського рівня професійної діяльності політолога. Вивчення дисципліни, зокрема, передбачає поглиблений конституційно-правовий аналіз роботи парламентів світу та Верховної Ради України, проблемних аспектів функціонування парламенту в системі органів публічної влади й політологічних аспектів діяльності народних депутатів України і парламентських депутатських об'єднань.

В результаті вивчення навчальної дисципліни студенти повинні набути здатність розв'язувати комплексні проблеми теорії та практики парламентаризму та дослідницько-інноваційної діяльності у сфері імплементації досвіду зарубіжного парламентаризму в національну практику, що передбачає глибоке переосмислення наявних в створення нових цілісних знань, а також професійної практики у сфері державного будівництва.

Зокрема, студент повинен оволодіти такими компетентностями:

теоретичні знання: мати концептуальні знання в галузі методології наукових досліджень концепції народного представництва, знати поняття і особливості народного представництва в Україні, специфіку формування і реалізації українського парламентаризму, історію і тенденцію його розвитку, проблеми функціонування інститутів народного представництва, знати класифікацію різновидів парламентаризму, види і типи сучасних парламентів;

емпіричні (фактологічні) знання: знати зміст та історію джерел парламентаризму, практику їх застосування, статус політичних партій та їх парламентських фракцій в Україні, систему органів Верховної Ради України;

когнітивні (інтелектуально-творчі) вміння: здійснювати критичний аналіз, оцінку і синтез нових ідей, поглядів, концепцій у сфері історії, теорії та практики парламентаризму; моделювати й здійснювати порівняльний аналіз альтернативних шляхів розв'язання проблемних ситуацій у сфері Верховної Ради України як єдиного органу

законодавчої влади;

практичні вміння: вміти застосовувати отримані знання в практичній діяльності політолога, пов'язаній із застосуванням норм парламентського права; володіти термінологічним апаратом дисципліни; навичками експертної оцінки і виступів перед аудиторією; методами аналізу та тлумачення джерел парламентаризму; методами оцінки ефективності роботи парламенту;

комунікація: вести спілкування в діалоговому режимі з науковою спільнотою політологів та громадськістю в галузях історії і теорії парламентаризму, міжнародних стандартів забезпечення діяльності політичних партій та парламентаріїв; здійснювати обмін інформацією й результатами вивчення кращих практик зарубіжного парламентаризму;

автономність та відповідальність: бути здатним ініціювати інноваційні проєкти в імплементації міжнародних стандартів і кращих практик функціонування парламентів в зарубіжних державах, виявляти ознаки лідерства та автономності під час її реалізації.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен отримати:

Загальні компетентності:

ЗК01. Знання предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК04. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

ЗК05. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

ЗК06. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

СК01. Здатність використовувати категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної політичної науки.

СК02. Здатність застосовувати політологічне мислення для розв'язання теоретичних та практичних проблем у політичній сфері на основі опанування класичної та сучасної політичної думки.

СК03. Здатність описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах.

СК04. Здатність застосовувати інструментарій нормативної та емпіричної політичної теорії, політичної методології, порівняльної та прикладної політології, міжнародних та глобальних студій у фаховій діяльності.

СК05. Здатність аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування.

СК06. Здатність аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні.

Програмні результати навчання:

РН01. Розуміти предметну область, етичні та правові засади професійної діяльності.

РН03. Вміти критично мислити у сфері професійної діяльності.

РН04. Мати навички професійної комунікації.

РН05. Вміти використовувати інформаційні та комунікаційні технології у професійній діяльності.

PH06. Знати свої права та обов'язки як члена демократичного суспільства та використовувати їх у професійній діяльності.

PH07. Розуміти історію, закономірності та етапи розвитку предметної сфери політології, знати її цінності та досягнення.

PH08. Вміти використовувати базовий категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної політичної науки.

PH09. Вміти застосовувати політологічне мислення для розв'язання теоретичних та практичних проблем у політичній сфері на основі опанування класичної та сучасної політичної думки.

PH10. Вміти описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах.

PH12. Вміти аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування.

PH13. Вміти аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні.

PH 14. Застосовувати теорії та методи прикладної політології, політичних комунікацій, спеціальних політологічних дисциплін у професійній діяльності.

2. ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ

Тематичний план

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	Разом	у тому числі				
л		пр.	лаб.	інд.	срс	
1	2	3	4	5	6	7
Модуль 1						
Тема 1. Парламентаризм як політико-правова практика і конституційно-правова доктрина	12	2	2			8
Тема 2. Парламент як представницький орган	12	2	2			8
Тема 3. Парламентські політичні партії і парламентаризм	10	2				8
Тема 4. Теоретико-методологічні підходи до вивчення політичного процесу.	10		2			8
Тема 5. Вплив політичних еліт на політичні процеси. Політичне лідерство.	12	2	2			8
Разом за модуль	56	8	8			40
Модуль 2						
Тема 6. Вплив політичних партій на розвиток політичних процесів.	14	2	2			10
Тема 7. Виборчі процеси і виборчі системи.	12		2			10
Тема 8. Феномен опозиції у публічній політичній діяльності.	12	2				10
Тема 9. Політична діяльність: суть, типи,	10		2			8

мотивація.						
Тема 10. Політичні рішення, їх суть, класифікація.	10	2				8
Разом за модуль	58	6	6			46
Модуль 3						
Тема 11. Політична участь та її різновиди.	12	2	2			8
Тема 12. Політична стабільність і політична криза у політичному розвитку.	10	2				8
Тема 13. Концепція політичного розвитку та політичної модернізації.	12	2	2			8
Тема 14. Політична демократизація суспільства.	10	2				8
Тема 15. Технології політичного процесу. PR і виборчі технології.	12	2	2			8
Тема 16. Конфлікт та згода в політичному процесі.	10	2				8
Разом за модуль	66	12	6			48
Усього годин	180	26	20			134

3. КОРОТКИЙ ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль I Парламент і парламентаризм

Тема 1. Парламентаризм як політико-правова практика і конституційно-правова доктрина

Основні етапи еволюції представницьких інститутів в Європі. Історичні витoki парламентаризму. Функції парламенту. Поняття законодавчої влади. Британський парламентаризм і концепція «верховенства парламенту».

Основні підходи до визначення поняття парламентаризму. Ознаки та принципи парламентаризму. Поняття парламентаризму. Парламентаризм і конституціоналізм. Парламентаризм і форма державного правління. Парламентаризм і політичний режим.

Класифікація різновидів парламентаризму за А. Георгіцею. Незавершений парламентаризм. Парламентське правління. Моністичний парламентаризм. Дуалістичний парламентаризм. Раціоналізований парламентаризм. Парламентський міністеріалізм. Парламентаризм і президенціалізм.

Види і типи сучасних парламентів за структурою, за способом визначення компетенції, за роллю в механізмі держави. Криза парламентаризму та її прояви.

Ідеї парламентаризму в конституційно-правовій думці України ХХ ст. Етапи розвитку парламентаризму в Україні.

Трансформації форми державного правління в Україні (1990-2014).

Поняття парламентського права України. Джерела парламентського права України та їх особливості. Роль політико-правових документів (кодекси належних практик, кодекси депутатської етики, «керівні принципи» тощо) і політичних норм у регулюванні діяльності парламенту, парламентських об'єднань та парламентаріїв.

Тема 2. Парламент як представницький орган

Концепції представницького правління в конституційно-правовій доктрині (Дж. Локк, Ш.-Л. Монтеск'є, Дж. Ст. Міль). Ідеї Дж. Бентама і Б.Констана.

Доктрина народного суверенітету і представницький мандат парламентаря (Ж.-Ж. Руссо, Е. Берк, Ж.-А. Кондорсе). Поняття і типи представницького мандату. Вільний

мандат. Імперативний мандат і його різновиди. Відмова від імперативного мандату на користь вільного у конституційній практиці європейських держав.

Парламентське представництво і його різновиди. Загальнонаціональне (народне) представництво. Регіональне (територіальне) представництво. Реальне (куріальне, групове, корпоративне) представництво.

Структура парламенту. Історичні витоки і сучасні тенденції зарубіжного бікамералізму. Повноваження верхньої палати парламенту і види верхніх палат. Порядок формування верхніх палат сучасного парламенту. Організація законодавчого процесу в двопалатному парламенті. Переваги і недолік двопалатної організації парламенту.

Тема 3. Парламентські політичні партії і парламентаризм

Конституційно-правовий механізм формування парламенту. Загальне виборче право. Виборчі системи та їх вплив на формування партійної системи у практиці зарубіжних країн.

Формування партійної системи в Україні.

Поняття, функції та типи політичних партій. Різновиди партійних систем. Стандарти Ради Європи щодо належної практики щодо політичних партій. Конституційно-правовий статус політичних партій в Україні.

Модуль II. Склад і структура Верховної Ради України

Тема 4. Об'єднання народних депутатів у Верховній Раді України

Конституційно-правове регулювання представницького мандату народного депутата України (1996-2014). Партійний імперативний мандат і «парадокс парламентського представництва».

Депутатські фракції і групи як різновиди парламентських об'єднань: поняття і умови формування за законодавством зарубіжних держав. Конституційно-правовий статус депутатських фракцій і депутатських груп у Верховній Раді України. Погоджувальна рада депутатських фракцій (депутатських груп).

Конституційно-правове регулювання представницького мандату парламентаря в зарубіжних країнах. Конституційно-правове і політичне регулювання представницького мандату народного депутата України. Проблема «партійного імперативного мандата».

Фракційна дисципліна та система засобів її забезпечення в практиці зарубіжного парламентаризму. Політичні і правові засоби забезпечення фракційної дисципліни в практиці українського парламентаризму. Проблема міжфракційних переходів.

Тема 5. Коаліція депутатських фракцій. Правовий статус парламентської опозиції та його вдосконалення

Політико-правовий зміст понять «парламентська більшість» і «парламентська опозиція». Конституційний статус коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України. Коаліційна угода.

Правовий статус парламентської опозиції у зарубіжних країнах (Великобританія, ФРН, Франція, Італія, Іспанія, Португалія). Становлення, законодавче закріплення та перспективи політико-правового регулювання статусу парламентської опозиції у конституційному праві України. Вдосконалення політико-правового регулювання статусу парламентської опозиції в Україні.

Тема 6. Органи Верховної Ради України

Система органів Верховної Ради України. Керівні органи. Робочі органи. Допоміжні органи. Спеціалізовані органи парламентського контролю.

Політико-правовий статус органів Верховної Ради України.
Голова Верховної Ради України. Заступники Голови Верховної Ради України.
Комітети Верховної Ради України.
Тимчасові спеціальні й тимчасові слідчі комісії.
Апарат Верховної Ради України.
Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Рахункова палата.

Тема 7. Політичний і правовий статус народного депутата України. Депутатський індемнітет та імунітет

Політико-правовий статус народного депутата України. Види прав і обов'язків народного депутата.

Депутатський індемнітет і депутатський імунітет: поняття і зміст. Гарантії депутатської діяльності за конституційним правом зарубіжних держав. Депутатський імунітет та індемнітет за конституційним правом України.

Напрямки конституційного реформування статусу народного депутата.
Попередження конфлікту інтересів у депутатській діяльності.

Модуль III. Політико-правове забезпечення ефективності функціонування Верховної Ради України

Тема 8. Функції та повноваження Верховної Ради України

Функції і компетенція парламенту: поняття і види. Конституційні повноваження Верховної Ради України.

Конституційно-правове забезпечення реалізації основних повноважень Верховної Ради України. Законодавчі повноваження та правові форми їх реалізації. Кадрово-номінаційні повноваження. Формування органів державної влади. Призначення посадових осіб. Бюджетні повноваження. Контрольні повноваження Верховної Ради України і правові механізми їх забезпечення.

Зовнішньополітичні повноваження. Квасісудові повноваження.

Межі повноважень Верховної Ради України як предмет розгляду Конституційним Судом України. Доктрини «політичної доцільності» в практиці КСУ.

Тема 9. Ефективність діяльності Верховної Ради України та методи її оцінювання

Ефективність діяльності парламенту: поняття та види. Методи оцінки ефективності функціонування парламенту. Кількісні та якісні методи. Критерії оцінки якості роботи парламенту. Індикатори ефективності функціонування сучасного парламенту.

Джерела міжнародних стандартів функціонування ефективних парламентів. Міжнародна IDEA методологія оцінки демократичних держав (International IDEA's State of Democracy assessment methodology). Індекс парламентських повноважень (Parliamentary Powers Index). Індекс спроможності Конгресу (Congressional Capabilities Index).

Керівні принципи демократичних парламентів (Benchmarks for Democratic Legislatures). Європейські стандарти законотворчої діяльності.

«Біла книга» українського парламентаризму.

Тема 10 Законодавчий процес у Верховній Раді України та напрямки його вдосконалення

Конституційний процес та способи його реалізації в Україні. Внесення змін до Основного Закону України. Процес розробки і прийняття нової конституції. Проблемні аспекти новітнього конституційного процесу в Україні.

Поняття закону і законодавства: законодавча практика, рішення Конституційного Суду України і українська конституційна доктрина.

Вдосконалення законодавчої процедури у Верховній Раді України. Внесення законопроекту до Верховної Ради України органами або особою, які мають право законодавчої ініціативи. Розгляд законопроектів. Прийняття закону чи іншого правового акта Верховної Ради України. Підписання та обнародування закону чи іншого правового акта Верховної Ради України.

Делегування законодавчих повноважень Президенту України. Делегування законодавчих повноважень Кабінету Міністрів України.

4. ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва тем	Кількість годин
1.	Політичний процес як форма функціонування політичної системи суспільства.	2
2.	Соціальні підстави політичних процесів. Поняття соціальної структури суспільства та її основні компоненти.	2
3.	Роль і значення політичної влади для розвитку і функціонування політичних відносин та процесів.	2
4.	Теоретико-методологічні підходи до вивчення політичного процесу.	2
5.	Вплив політичних еліт на політичні процеси. Політичне лідерство.	2
6.	Вплив політичних партій на розвиток політичних процесів.	2
7.	Політична діяльність: суть, типи, мотивація.	2
8.	Концепція політичного розвитку та політичної модернізації.	2
9.	Технології політичного процесу. PR і виборчі технології.	2
10.	Конфлікт та згода в політичному процесі.	2
	Разом	20

5. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Назва тем	Кількість годин
1.	Політичний процес як форма функціонування політичної системи суспільства.	8
2.	Соціальні підстави політичних процесів. Поняття соціальної структури суспільства та її основні компоненти.	8
3.	Роль і значення політичної влади для розвитку і функціонування політичних відносин та процесів.	8
4.	Теоретико-методологічні підходи до вивчення політичного процесу.	8
5.	Вплив політичних еліт на політичні процеси. Політичне лідерство.	8
6.	Вплив політичних партій на розвиток політичних процесів.	10
7.	Виборчі процеси і виборчі системи.	10
8.	Феномен опозиції у публічній політичній діяльності.	10
9.	Політична діяльність: суть, типи, мотивація.	8
10.	Політичні рішення, їх суть, класифікація.	8
11.	Політична участь та її різновиди.	8
12.	Політична стабільність і політична криза у політичному розвитку.	8
13.	Концепція політичного розвитку та політичної модернізації.	8

14.	Політична демократизація суспільства.	8
15.	Технології політичного процесу. PR і виборчі технології.	8
16.	Конфлікт та згода в політичному процесі.	8
	Разом	134

6. ПОЛІТИКА ДИСЦИПЛІНИ ТА ОЦІНЮВАННЯ

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів:

Рівень теоретичної підготовки студента визначається під час його усної відповіді на теоретичні питання на практичних заняттях і під час складання заліку та оцінюється за наступними критеріями:

- відповідність змісту;
- повнота та змістовність викладу;
- доказовість викладу;
- термінологічна коректність.

Студент може отримати **5 – 6 балів** («відмінно»), якщо його відповідь повністю відповідає змісту питання семінарського заняття, усі основні проблеми визначені чітко, розкриті повністю та ґрунтовно; студент демонструє високий рівень доказовості викладу матеріалу з питань, на які відповідає, та може викласти свою точку зору з проблеми, що обговорюється; студент досить вільно й коректно користується соціологічною термінологією. Самостійна робота виконана у повному обсязі.

Студент може отримати **4 бали** («добре»), якщо його відповідь в основному відповідає змісту питання семінарського заняття, не всі основні проблеми визначені чітко і не повно розкриті; студент викладає матеріал, в основному аргументуючи методичні положення, та відчуває труднощі у викладенні своєї точки зору щодо низки проблем; студент в основному правильно користується соціологічною термінологією, невелика кількість помилок не перешкоджає розумінню змісту викладеного. Самостійна робота виконана з незначними неточностями.

Студент може отримати **2 – 3 бали** («задовільно»), якщо його відповідь лише частково відповідає змісту питання, основні проблеми визначені нечітко, розкриті лише частково і без належної глибини; студент викладає матеріал, майже не аргументуючи методичні положення, та не має своєї точки зору щодо більшості проблем; студент допускає значну кількість термінологічних помилок, що ускладнює розуміння змісту викладеного. Самостійна робота виконана фрагментарно, із значними зауваженнями.

Студент може отримати **1 бал** («незадовільно»), якщо його відповідь не відповідає змісту питання, основні проблеми не визначені і не розкриті; доказовість викладу матеріалу і самостійні міркування відсутні; студент майже не користується соціологічною термінологією. Самостійна робота не виконана, або виконана неправильно.

Рівень володіння професійно-методичними вміннями визначається під час виконання студентом практичного завдання, при виконанні завдань самостійної роботи, під час складання екзамену та оцінюється за наступними критеріями:

- точність та повнота виконання практичного завдання;
- обґрунтованість аналізу конкретної теми з точки зору її відповідності принципам навчання, вимогам поетапного формування навичок і вмінь.

Студент має право:

- вільно висловлювати свої думки усно або письмово, аргументуючи їх знаннями і підготовленим соціологічним інструментарієм;
- вносити пропозиції щодо формування та реалізації власної освітньої траєкторії; активізації власної самостійної пізнавальної діяльності, форм і методів проведення аудиторних занять;
- відпрацьовувати пропущені заняття в установленому порядку;

- отримувати індивідуальні консультації у викладача.

Студент зобов'язаний:

- відвідувати заняття всіх видів відповідно до встановленого розкладу, запізнення на заняття допускається тільки з поважних причин;

- брати активну участь у роботі під час аудиторних занять, дотримуватися правил етичної поведінки, поважати думки та права інших студентів і викладача;

- виконувати самостійну роботу, підготовка якої є обов'язковою умовою допуску до екзамену.

- набрати під час вивчення навчальної дисципліни мінімум 35 балів.

Політика щодо дедлайнів та перескладання. Пропущені з поважної причини заняття дозволяється відпрацьовувати впродовж **двох тижнів** після завершення дії поважної причини і при наявності документа-підстави (довідки, розпорядження про індивідуальних графік відвідування тощо).

Політика щодо академічної доброчесності. Студенти керуються нормами «Положення про академічну доброчесність здобувачів освіти в національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка» (Наказ Ректора № 383 від 27.12.2019 р. зі змінами і доповненнями від 23.12.2020 р. (https://drive.google.com/file/d/1TggRAFOOn49g08VcMd_XsZHGYnNm5LPs/view)). У процесі навчання та при підготовці самостійної роботи, виконанні індивідуальних завдань, забороняються плагіат, фабрикація та фальсифікація результатів, списування, хабарництво.

Політика щодо викладання. Викладання навчальної дисципліни відбувається на засадах студентоцентризму, антропоцентризму, гуманізму, поваги до соціокультурного плюралізму.

7. РОЗПОДІЛ БАЛІВ ЗА РЕЙТИНГОВОЮ СИСТЕМОЮ

VI семестр

T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	K	E	
6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	3	25	100

Види контролю	Кількість	Бали	Загальна кількість балів
Робота на практичному занятті	10	4	до 40
Самостійна робота	16	2	до 32
Підсумкова контрольна робота	1	3	до 3
Усього			до 75
Екзамен	1	25	до 25
Разом			до 100

8. ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
83-89	B	добре	
75-82	C		
68-74	D	задовільно	
60-67	E		

35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

9. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Поняття політичного інституту: сучасні тлумачення.
2. Політичний інститут як нормативний порядок: функції, організаційна, статусно-рольова структура.
3. Типологія політичних інститутів.
4. Формальні та неформальні політичні інститути.
5. Інститути та інституції: проблема розрізнення понять.
6. Інституційна стабільність: передумови, механізми забезпечення.
7. Інституційна динаміка: механізми розвитку інститутів та їх оцінка.
8. Інституціоналізація політичного процесу: етапи та їх сутність.
9. Інституційна криза: прояви, причини, шляхи подолання.
10. Деінституціоналізація: причини, сутність, сценарії.
11. Неоінституціоналізм: характеристика, основні напрями. Г. Пітерс про становлення неоінституціоналізму.
12. Історичний інституціоналізм: становлення, основні положення, представники, головні наукові праці.
13. Інституціоналізм раціонального вибору: становлення, основні положення, представники, головні наукові праці.
14. Соціологічний інституціоналізм: становлення, основні положення, представники, головні наукові праці.
15. Нормативний інституціоналізм: становлення, основні положення, представники, головні наукові праці. Теорія X та Y матриць.
16. Порівняльний аналіз інститутів: сутність та основні методологічні вимоги.
17. Індeksi кількісного вимірювання політичних інститутів.
18. Держава як головний політичний інститут: ознаки, функції.
19. Теорія розподілу державної влади: історичні аспекти, сучасні тенденції.
20. Сучасні тенденції розвитку держави як політичного інституту.
21. Інституційні передумови ефективності державного управління.
22. Форми державного правління: типологія, приклади країн світу.
23. Політичні режими: типологія, характеристики.
24. Інституційні виміри сучасних політичних режимів.
25. Формальні та неформальні складові політичних режимів.
26. Правові та політичні засади інституту глави держави в Україні.
27. Індексне вимірювання інституту глави держави.
28. Внутрішня структура інституту виконавчої влади України.
29. Конституційно-правові засади інституту парламентаризму в Україні.
30. Структура інституту парламентаризму в Україні.
31. Індексне вимірювання інституту парламентаризму.
32. Інститут політичної опозиції: сутність, функції, моделі у світовому досвіді.
33. Групи інтересів в політиці. Групи інтересів та групи тиску.
34. Патрон-клієнтельний характер української політики.

35. Інститут лобізму.
36. Громадянське суспільство: інституційні виміри.
37. Типологія інституцій громадянського суспільства.
38. Політична партія як політичний інститут.
39. Інститут виборів: функції, нормативно-правове регулювання, типологія, стадії виборчого процесу.
40. Політична відповідальність органів державної влади.
41. Політична відповідальність недержавних політичних інституцій.
42. Інститут регіонального управління в Україні.
43. Поняття форми державного устрою: типологія, характеристики.
44. Форма державного устрою в Україні.
45. Інституційний вимір місцевого самоврядування в Україні.
46. Централізація та децентралізація як інституційні механізми вдосконалення регіональної політики.
47. Інститути електронного врядування.
48. Вплив комунікативних технологій на сучасний розвиток політичних інститутів. Інституційна структура просторового планування суспільства.
49. Політичний процес як суспільно-політична взаємодія.
50. Визначення політичного процесу та політичних відносин.
51. Сутність політичних процесів, їх різновиди та класифікації.
52. Суб'єкти політичного процесу.
53. Поняття політичної кризи.
54. Стадії політичного процесу.
55. Зміст поняття «політична модернізація».
56. Специфіка політичних процесів демократичного суспільства.
57. Принципи діяльності суспільних об'єднань.
58. Позасистемні чинники політичного процесу.
59. Участь громадян у визначенні та здійсненні політичних процесів.
60. Особливості аналізу та прогнозування політичних процесів.
61. Способи утворення політичних інститутів та визначення їх повноважень.
62. Головні тенденції розвитку політичних інститутів.
63. Функціонування механізму стримування та противаг в системі органів державної влади. Вибори та виборчий процес. Виборчі системи, моделі проведення виборів.
64. Особливості менеджменту в сфері політики.
65. Структура та актори макрополітичного процесу
66. Інституційний аналіз політичних процесів.
67. Системний аналіз політичних процесів. Теорія політичної структури Е. Гідденса.
68. Концепції політичного розвитку та транзитології.

10. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Зміст і методичні матеріали до семінарських занять; завдання для самостійної роботи студентів; завдання для поточного контролю знань (тести); перелік питань для підсумкового контролю знань (екзамен); конспект лекцій.

11. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Аузан О. Економіка всього: як інститути визначають наше життя. Київ: Laurus, 2017. 141 с.
2. Андрущенко Т.В., Бабкіна О.В., Горбатенко В.П. та ін. Політична думка ХХ – початку ХХІ століть: методологічний і доктринальний підходи: підручник: у 2-х т. За заг. ред.

- Н.М.Хоми. Львів: «Новий Світ – 2000», 2017. Т.1. Методологічний підхід. Т.2. Доктринальний підхід. 535 с.
3. Бостан С. К. Форми державного правління країн Європейського Союзу : юридичні моделі і політична практика : монографія, Київ : Центр учбової літератури, 2018. 203 с.
  4. Дослідження найбільш поширених у світі пропорційних виборчих систем і перспектив їх запровадження у національне державотворення та правотворення: Аналітична доповідь / За заг. ред. к.філос.н. О. А. Фісуна. К.: НІСД, 2007. 120 с.
  5. Петров П.Г. Політичні інститути: узагальнення змісту підходів до визначення поняття. Грані : науково-теоретичний альманах. Дніпро, 2017. Т. 20, № 9 (149). С. 64-69.
  6. Романюк А.С., Литвин В.С., Панчак-Бялоблоцка Н.В. Політичні інститути країн Центрально-Східної Європи: порівняльний аналіз : навч. посібник. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2014. 461 с.
  7. Сарторі Д. Порівняльна конституційна інженерія: Дослідження структур, мотивів і результатів. К: АртЕк, 2001. 224 с.
  8. Теорія коаліційних урядів: світовий досвід та коаліційна практика. Політичні проблеми сучасної України: аналітичні доповіді Інституту політичних та етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. К.: ІПІЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2012. 600 с.
  9. Фисун А. А. Демократия, неопатримониализм и глобальные трансформации. Х., 2006. 352 с.
  10. Чабанна М. В. Політичні партії і партійні системи: навчальний посібник. Київ: НаУКМА, 2010. 202 с.
  11. Bormann N., Cederman L., Gates S., Graham B., Hug S., Strøm K., Wucherpfennig J. Power Sharing: Institutions, Behavior, and Peace. *American Journal of Political Science*. 2019. 63 (1): 84-100 p.
  12. Butenschon N., Stiansen O., Vollan K. Power-sharing in conflict-ridden societies: challenges for building peace and democratic stability. London; New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2017.
  13. Chaisty P., Cheeseman N., Power T. Rethinking the 'presidentialism debate': conceptualizing coalitional politics in cross-regional perspective. *Democratization*. 2012
  14. Clark W., Golder M. Principles of comparative politics. Washington, DC: CQ Press, 2013. 928 p.
  15. Elgie R. Semi-Presidentialism: Sub-Types And Democratic Performance. Oxford University Press, USA, 2011. 296 p
  16. Hale H. Patronal Politics: Eurasian Regime Dynamics in Comparative Perspectives. Cambridge University Press, 2015. 538 p.
  17. Mahler G. S. Comparative Politics: Exploring Concepts and Institutions Across Nations. 2019.
  18. Strom K. et al. Cabinets and Coalition Bargaining. *The Democratic Life Cycle in Western Europe*, 2010
  19. Way L. Pluralism by Default: Weak Autocrats and the Rise of Competitive Politics. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press, 2015. 274 p.

Додаткова

1. Гайдай Т.В. Парадигма інституціоналізму: методологічний контекст : моногр. Київ : Київський університет, 2008. 295 с.
2. Горовіц Д. Порівняння демократичних систем. Демократія: антологія / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. К.: Смолоскип, 2005. Ч. IV. XXVIII+1108с. С. 826 –833
3. Грофман Б., Рейнольдс Э. Избирательные системы и искусство конституционной инженерии: обзор основных открытий ОЙКУМЕНА: Альманах сравнительных исследований политических институтов, социально-экономических систем и цивилизаций. Вып. 3. Харьков: Константа, 2005. С. 29-70

4. Даль Р. А. Поліархія: Участь у політичному житті та опозиція : пер. с англ. Х. : Каравела, 2002 .
5. Дудінська І. Децентралізація публічної влади у країнах Центральної та Східної Європи : (на прикладі Словаччини, Польщі та України) : моногр. Ужгород : Ліра, 2017. 125 с.
6. Дудник О. Трансформація інституту президентства в країнах СНД (2005-2006 роки) Політичний менеджмент. 2012. № 4 – 5. С. 55 – 56
7. Зеленько Г. Консоціальні практики у політиці країн Центрально-Східної Європи Наукові записки ІППЕНД ім. І.Кураса. 2013. Вип. 1. (63). С. 41–51.
8. Іщенко І.В. Політичні інститути в умовах нестабільності: аксіологічна складова Філософія і політологія в контексті сучасної культури : науковий журнал / МОН України ; Дніпропетр. нац. ун-т ім. О. Гончара. Дніпропетровськ, 2014. Вип. 7. С. 198-203.
9. Кармазіна М. С. Президентство: український варіант. К. 2007. 365 с.
10. Литвин В. Теоретико-методологічні «хвилі» дослідження республіканських систем державного правління: від В. Баджехота до Р. Елгі. Вісник Львівського університету. Серія філос.- політолог. студії. 2013. Вип. 3. С. 146 – 155 18.
11. Лінц Х. Президентська система і парламентаризм. Демократія: антологія / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. К.: Смолоскип, 2005. Ч. IV. XXVIII+1108с. С. 802 – 827.
12. Мовчан У. І. Как возможна демократия в многосоставных обществах? От Альтузия к Лейпхарту. ОЙКУМЕНА: альманах сравнительных исследований политических институтов, социально-экономических систем и цивилизаций / Рег. фил. НИСИ в г. Харькове; ХНУ им. В.Н.Каразина; рук. проекта В.П. Семиноженко; науч.ред. А.А. Фисун. Харьков, 2010. Вып.7. С.178 – 190
13. Мор Т. Утопія / Мор Т. Місто Сонця/Кампанелла Т. : пер. с лат. К. : Дніпро, 1988. 207 с.
14. Пахарев А.Д. Політичні інститути і процеси в сучасній Україні : навчальний посібник. Київ : ІППЕНД ім. І.Ф. Кураса, 2011. 183с.
15. Попазогло В.С. Деструктивні неформальні політичні інститути: форми прояву та механізми протидії Політичне життя : науковий журнал. Вінниця, 2018. № 1. С. 85-90
16. Порівняльна політика: основні політичні системи сучасного світу/ за ред. В. Бакірова, М. Сазонова. Харків, 2008. 574 с.
17. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи : інституційний вимір. Львів : Тріада плюс, 2004. 389 с.
18. Сидорчук О. Третій тип республіканського правління: чи є Україна напівпрезидентською республікою? Наукові записки НаУКМА. 2013. Т. 147: Політичні науки. С. 30- 34.

Інформаційні ресурси

1. Офіційний сайт Національної бібліотеки імені Вернадського <http://archive.nbuv.gov.ua/>
2. Офіційний сайт Президента України: www.president.gov.ua/
3. Офіційний сайт Верховної Ради України: <http://rada.gov.ua/>
4. Батура С. Політико-правові особливості становлення виборчої системи в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/3383/>
5. Європейський виборчий доробок // Європейський демократичний доробок у галузі виборчого права: Матеріали Венеціанської Комісії, Парламентської Асамблеї, Комітету Міністрів, Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи. – Вид. 2-е, випр. і доповн. / За ред. Ю.Ключковського. – К.: Логос, 2009. – 500 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.eli.org.ua/upload/Europe_III.pdf?PHPSESSID
6. Електоральна інформаційна бібліотека АСЕ - ACE Electoral Knowledge Network. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://aceproject.org/>
http://ebk.net.ua/Book/political_science/uriy_politologiya/literature.htm
7. http://mirslovarei.com/pol_A
8. Лекція Ларрі Даймонда "Визначення демократії: виборча, ліберальна демократія, якість демократії"<https://www.youtube.com/watch?v=abQ1bbo6ioM>

